

OBCHODNÍ PODÍL V EXEKUCI

KAREL ELIÁŠ

Jsou lidé, s nimiž se člověk setkává třeba i každodenně, a přesto v něm nezanechají hlubší stopu. A stejně tak jsou lidé, jež jste sice v životě ani neviděli, ale kteří Vás i tak poznamenají velmi podstatně.

Profesoru Josefu Macurovi vděčím za mnohé, ač jsme se osobně setkali jen jednou, když se mi podařilo zastihnout jej v jednom květnovém odpolední v r. 1989 na brněnské právnické fakultě a promluvit s ním několik minut. Byl jsem tehdy frekventantem postgraduálního studia pořádaného v letech 1988/1989 tamější katedrou hospodářského práva, a tak jsem Brno navštěvoval častěji, než obvykle. Velmi jsem toužil, aby se mi pan profesor podepsal do své monografie o soudnictví a soudním právu, která vyšla někdy koncem r. 1988. Vozil jsem ji tenkrát do Brna opakovaně; obal při tom stěhování ztatečně utrpěl, ale až několikátý pokus byl úspěšný. Naše osobní setkání ve mně zanechalo výrazný dojem. Pan profesor mne přijal nad očekávání přátelsky. Od té doby jsme se již neviděli. Ale knížky profesora Macura zaujímají už léta čestné místo v mé knihovně a jsem neobyčejně rád, že k nim stále přibývají nové. Každá z nich pro mne znamená obohacení.

Proto se s vděčností i potěšením zařazuji do skupiny těch, kteří svými příspěvky chtějí vzdát hold jejich autorovi u příležitosti jeho významného životního jubilea. Po dlouhém váhání jsem jako své téma zvolil námět, v němž se prolínají motivy práva jak hmotného, tak procesního. Na tomto pomezí se jubilant pohybuje vždy s neuvěřitelnou lehkostí, vydává se suverénně tím i oním směrem hluboko do vnitrozemí. Šnád tedy vlídnými očima zkušeného kantora pohlédne na pachtění poutníka belhajícího se po těchto těžko schůdných stezkách.

I. ÚVODEM

§ 1 K vymezení problému

Otázkou přípustnosti vedení exekuce na dlužníkův podíl na obchodní společnosti nebo na družstvu se naše novodobá judikatura – až na jedinou výjimku z první poloviny sedmdesátých let¹ – zabývala jen ve vztahu k obchodnímu podílu na společnosti s ručením omezeným, zato však opakovaně.² Pokaždé na ni formulovala odpověď zápornou, a to bez zřetele k tomu, že se tento způsob výkladu zákona setkává v teorii i v praxi se stále výraznější kritikou.

Přitom jde o otázku neobyčejně významnou, a to nejen z hlediska praxe. Při jejím řešení nejde v podstatě o nic jiného, než o odpověď na dotaz, zda platné právo umožňuje právním subjektům, aby svým věřitelům znemožnili přístup k té části svého majetku, kterou vyčlenili k podnikatelským účelům. Obchodní podíl není v zásadě ničím jiným, než kapitalizovanou investicí. Jde tedy o to, zda se majetek určený pro nesení podnikatelského rizika, stane absurdně nepostižitelným, jak na úrovni, pravda spíš právněpolitické, definuje základ problému I. Pelikánová.³

Protože, jak řečeno, spor o přípustnost exekuce na obchodní podíl váže v praxi výhradně na téma spojené se společností s ručením omezeným, zaměříme se především na tuto problematiku. Na jejím příkladu totiž můžeme demonstrovat nejen obtížnost otázek, které před vykladače práva staví jak některé naše novodobé zákony, jejichž dikci rozhodně nelze klást na zlaté vážky,⁴ tak i dědictví příliš stručných mezerovitých úprav v některých zákonech z dob předchozího politického systému,⁵ ale i jistou krizi v úrovni soudobého juristického myšlení.

¹ Srov. R 15/74, které se týká exekuce na členský podíl ve stavebním bytovém družstvu.

² Srov. jednak Vrchního soudu v Praze publikované jako R 32/97, dále pak rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové publikované v časopise Soudní rozhledy 1997, č. 4, s. 87, a konečně nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR publikované v časopise Soudní judikatura 1998, č. 14, s. 325.

³ Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 2. díl, Linde, Praha, s. 1995, s. 376.

⁴ Na to si ovšem svého času stěžoval už i A. Randa.

⁵ Dobrým příkladem jsou právě ustanovení o.s.ř. o vykonávacím řízení. Viz Macur, J., Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo, C. H. Beck, Praha 1998, s. 20.

§ 2 Pojem obchodního podílu

Patří k nesporným zásluhám reprezentantů brněnské právnické fakulty, že výrazný nástupem v 90. letech přispěli řadou pozoruhodných prací, z nichž je patrný kvalitní teoretický základ jejich autorů, k osvětlení nejedné záhady v našem novodobém právním řádu. To platí také o vynikající brněnské škole obchodního práva. Co se týká samotného pojmu „obchodní podíl“, je nutné připomenout přínos J. Pokorné,⁶ přičemž z pojetí, které tato autorka formulovala, vycházíme i zde. J. Pokorná staví na principu, že pro obchodní podíl je typická jeho kvalitativní i kvantitativní stránka. Prvý aspekt věci vyjadřuje § 61 odst. 1 obch. z., podle něhož je podíl míra účasti na čistém obchodním jmění společnosti. Druhý pak § 114 obch. z. v první větě odst. 1, podle něhož obchodní podíl představuje práva a povinnosti společníka a jím odpovídající účast na společnosti.

Co je pro podstatu věci důležité, je pojetí obchodního podílu jako jednotného, celistvého předmětu právních vztahů, který z hlediska kategorizace těchto předmětů v § 118 odst. 1 obč. z. není ani věcí, ani právem, ale jinou majetkovou hodnotou. Již v této normativní scholastice, která opustila tradiční koncepci věcí v právním smyslu, je zakódován základ řady obtíží. Dlužno však vidět, že tyto potíže mají své kořeny také v nedostatečné schopnosti k analytickému právníckému uvažování a v bezhodnotovém formalismu, který je zhusta jen pro nedostatek právně teoretického zázemí chybně považován za pozitivistický výklad zákona.

§ 3 Exekuce

Základním účelem exekuce je poskytnout věřiteli, jemuž ani na základě exekučního titulu nebylo plně dobrovolně, s pomocí státu takovou ochranu, jejímž výsledkem bude možnost domoci se efektivně plnění vykonatelným titulem mu již přiznaného, a vyloučit tak případy masového uplatňování svépomoci, která je pro novověkou společnost z řady nejrůznějších důvodů nepřijatelná, mj. i proto, že by do značné míry ohrozila její rovnováhu a stabilitu.⁷

Se zřetelem k tomu je opticky nejpřítažlivějším rysem exekučního řízení mocenský zásah do majetkové sféry povinného, ať již jde o zasažení aktuálního majetkového stavu, anebo o dotčení jeho budoucích příjmů. Tento zásah ovšem není

⁶ Pokorná, J., Obchodní podíl, Právník, 1995, č. 8, s. 872 a násl.

⁷ Srov. Hora, V., Soustava exekučního práva, nákl. vl. v komisi Všehrdu, Praha 1930, s. 4. Též Macur, J., op. cit. v pozn. 5, s. 1 a násl.

samoúčelný, neboť, jak už řečeno, slouží k uspokojení nároků vymáhajícího věřitele (oprávněného).

Tím ale není řečeno, že by při exekuci mohlo jít prosazování věřitelských zájmů přes sociálně únosné meze.

Ve vykonávacím řízení je exekutovi poskytnuta nezbytná ochrana. Mj. i tím, že exekuci nelze vést na veškeren jeho majetek (tím se výkon rozhodnutí odlišuje od konkursu), ani na jakoukoli část jeho majetku, protože určité majetkové hodnoty zákon z dosahu exekučního postihu vyjímá, a to buď zčásti (srov. např. § 278, § 279 odst. 1, § 281, § 299 odst. 2, § 319 odst. 1 o.s.ř.), anebo i zcela (§ 310, § 317, § 320 odst. 2, § 321, § 322 o.s.ř.). Povinný je při exekuci chráněn jistě i jinak. Se zřetelem k našemu tématu nás však především zajímá právě posledně uvedený aspekt věci.

II. STILUS CURIAE

Pokud jde o publikovaná rozhodnutí, poprvé se v praxi řešením otázky přípustnosti exekuce na obchodní podíl zabýval Krajský soud v Hradci Králové v usnesení sp. zn. 37 Co 399/95 ze dne 31. 5. 1995, publikovaném pod č. 62 v časopise Soudní rozhledy č. 4/1997. Co do data vydání je v pořadí druhým rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 CmDo 9/94 ze dne 28. 7. 1995. Toto rozhodnutí bylo nejprve publikováno I. Pelikánovou v jejím komentáři,⁸ později, v upraveném znění, ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako R 32/97. Zatím posledním v této řadě je usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 OdoN 46/97 ze dne 3. 3. 1998, publikované pod č. 99 v časopise Soudní judikatura z oblasti občanského, obchodního a pracovního práva č. 14/98. Všechna citovaná rozhodnutí vyústila ve třech různých kauzách ve shodný závěr, že obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným nelze podle platné právní úpravy postihnout exekucí.

Tři rozhodnutí publikovaná k téže otázce v průběhu dvou let, a v rámci toho i zveřejnění jednoho z nich v oficiální sbírce judikátů vydávané Nejvyšším soudem, jsou nepochybným projevem snahy o vytvoření konstantní judikatury k danému problému.

Přítom je zajímavé, že jen v málokteré otázce se soudní praxe tak zásadně a stále podstatněji rozchází ze závěry právní teorie, jejíž reprezentanti zaujmají opakovaně stanoviska zcela opačná (mj. např. I. Pelikánová, J. Švestka, L. Kopáč). Pouze literární produkce publikujících soudců přímo či nepřímo obhájuje správnost

⁸ Pelikánová, I., op. cit. v pozn. 3, s. 261 a násl.

shora citovaných rozhodnutí.⁹ Snad tedy bude namísto poukázat na jednotlivé argumenty, o něž se publikovaná judikatura opírá, a v potřebných podrobnostech se jim věnovat.

§ 1 Povaha obchodního podílu ve světle aktuální judikatury

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové vychází z pojetí, že obchodní podíl na s.r.o. není pohledávkou,¹⁰ ale převoditelným právem. Nejde však o jednotné majetkové právo, protože jde o souhrn práv a povinností, z nichž některá jsou povahy majetkové (právo na podíl na zisku, právo na vypořádací podíl, právo na podíl na likvidačním zůstatku), jiná povahy nemajetkové, často spojená s osobou společníka (např. právo k účasti na řízení a správě společnosti). Výkon těchto nemajetkových práv je ryze osobní povahy. Protože obchodní podíl obsahuje složku majetkovou i nemajetkovou, nemůže být jako celek exekučně postižen.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze vychází patrně z téže konstrukce. V souvislosti s aspektem, jemuž se zde věnujeme, poukazuje citovaný judikát na § 114 odst. 1 obch. z., podle něhož obchodní podíl představuje práva a povinnosti společníka a jim odpovídající účast na společnosti. „Obchodní podíl je souhrnem práv a povinností společníka ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným, a nelze jej tedy postihnout soudním výkonem rozhodnutí podle § 320 o.s.ř.“, uvádí se doslova v rozhodnutí.

Nejvyšší soud znovu zdůrazňuje, že „i když obchodní podíl se vyjadřuje v penězích a má tudíž majetkový aspekt, je souborem majetkových a nemajetkových práv a povinností (...). Tento soubor jako celek představuje míru účasti společníka na čistém obchodním jmění (v peněžním ocenění) a současně míru účasti společníka na řízení a kontrole společnosti. Majetkový aspekt, popř. majetkové právo nelze ze souboru uvedených práv vydělit jako samostatné majetkové právo, které by mohlo být předmětem výkonu rozhodnutí.“

Podstata prvního argumentu, na němž citovaná rozhodnutí staví, je tedy v tom, že obchodní podíl je soubor práv a povinností, přičemž nemajetková povaha některých z nich znemožňuje, aby se stal předmětem exekuce.

⁹ Srov. Např. J. Bureš in Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M., Občanský soudní řád. Komentář, C. H. Beck, 2. vyd., Praha 1996, s. 910, anebo Tripes, A., Exekuce v soudní praxi, C. H. Beck, Praha 1997, s. 233.

¹⁰ Uvedené rozhodnutí přezkoumávalo prvoinstanční usnesení, jímž byla věc řešena příkazáním obchodního podílu žalobci jako pohledávky podle ustanovení o.s.ř. o výkonu rozhodnutí příkazáním pohledávek.

§ 2 Rozdíl mezi obchodním podílem a akcií

Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení zareagoval na čas od času vznášenou námitku, že o přípustnosti vedení exekuce na akcie (popř. zatímní listy) nikdo nepochybuje, ač v relaci k obchodnímu podílu na s.r.o. jde v podstatě o totéž. V této souvislosti podtrhl, že podle jeho právního názoru se obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným od akcie zásadně odlišuje. Zdůraznil, že základní rozdíl je ve vlastnosti cenného papíru, kterou obchodní podíl postrádá.

§ 3 Omezená převoditelnost obchodního podílu

Nejvyšší soud dále argumentuje, že pro společnosti s ručením omezeným je charakteristické i to, že se společníci zpravidla osobně podílejí na jejich činnosti. Proto také obchodní zákoník určuje, že převoditelnost obchodního podílu na jinou osobu, než na některého ze stávajících společníků, musí být předem povolena výslovnou klauzulí ve společenské smlouvě. Bez takového předchozího souhlasu společníků, vyjádřeného ve společenské smlouvě, nelze tedy založit situaci, kdy by se společníkem stala osoba, která se na činnosti společnosti osobně podílet nemůže.

§ 4 Argument úpravou pro účely konkursního řízení

Jak Vrchní soud v Praze, tak i Nejvyšší soud republiky staví svoji argumentaci i na faktu, že podle výslovné úpravy § 148 odst. 2 obch. z. má prohlášení konkursu na majetek společníka¹¹ za následek zánik účasti tohoto společníka v s.r.o., a v důsledku toho vznik nároku na vypořádací podíl. Obě rozhodnutí pak shodně uvádějí: „Jen tak lze totiž zajistit uspokojení věřitelů z vypořádacího podílu, když uspokojení z obchodního podílu není možné.“

§ 5 Stanovisko soudní praxe k § 320 o.s.ř.

V teorii ani v praxi vcelku není sporu, že má-li být exekuce na obchodní podíl

¹¹ Stejně jako zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku.

vůbec myslitelná, je nutné vyjít z úpravy § 320 o.s.ř., která připouští vést exekuci i na jiná majetková práva (než jsou peněžité pohledávky), ovšem jen za předpokladu, že jde o právo převoditelné a nepříslušející jen povinnému osobně. Ust. § 320 odst. 2 o.s.ř. pak vylučuje přípustnost této exekuce postižením členského podílu ve stavebním bytovém družstvu za trvání členství povinného.

K této stránce věci se vyjadřují všechny citované judikáty. Krajský soud v Hradci Králové poukazuje na to, že výkon rozhodnutí postižením jiných majetkových práv není samostatným způsobem exekuce. Zdůrazňuje, že „právní úprava provedená v § 320 výslovně předpokládá technickou postizitelnost jiného majetkového práva některým ze způsobů exekuce na peněžitou pohledávku, zpravidla se přitom musí současně uplatnit několik způsobů exekuce.“ V rozsudku Vrchního soudu v Praze v té podobě, v jaké se po úpravě dočkal oficiální publikace,¹² je jen zmínka, že obchodní podíl nelze postihnout soudním výkonem podle § 320 o.s.ř. V úplném znění rozsudku¹³ se však objevuje poznámka, že „začlenění odstavce 2 do ustanovení § 320 o.s.ř. zákonem č. 519/1992 Sb. je poněkud matoucí a může vyvolávat určité pochybnosti,“ třebaže, jak soud dále poznamenává, lze „i přes tento nedostatek procesní úpravy“ dospět v kontextu s příslušnými ustanoveními hmotného práva k závěru uvedenému shora.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí k tomu dodává, že „pokud žalobce¹⁴ namítl, že z výkonu rozhodnutí postižením jiných majetkových práv podle § 320 o.s.ř. je vyloučen pouze členský podíl ve stavebním bytovém družstvu za trvání členství podle odst. 2 tohoto ustanovení, a nikoli jiný podíl, např. obchodní podíl, výkladem cit. ustanovení nelze k takovému závěru dospět.“

III. KRITIKA

Autor této stati je patrně první, kdo problém exekučního postihu obchodního podílu v naší moderní literatuře otevřel.¹⁵ Od té doby jsem se této otázce vracel ještě několikrát a opakovaně jsem se jí zabýval. Snad je v tom i jistá legitimize k tomu, abych se pokusil o její komplexnější rozbor se zřetelem k argumentaci, která se v publikovaných judikátech objevuje.

¹² Viz R 32/97.

¹³ U I. Pelikánové, op. cit. v pozn. 3, s. 262.

¹⁴ V exekučním řízení ovšem žalobce není.

¹⁵ Eliáš, K., *Obchodní společnosti*, C. H. Beck, Praha 1994, s. 237 a násl.

§ 1 Argumentace právní povahou obchodního podílu

V justiční praxi se svého času projevovala tendence chápat obchodní podíl jako soubor práv a povinností, a z toho pak vyvozovat relevantní závěry, zejména se zřetelem k tomu, že jde o jednotlivé položky dílem povahy majetkové, dílem nemajetkové. Z toho se pak vyvozuje závěr, že majetková práva nelze od ostatních složek obchodního podílu odtrhnout a podrobit je exekuci. Jasně to vyjadřuje právní věta usnesení Nejvyššího soudu, kde se mj. praví, že „obchodní podíl představuje jak míru účasti společníka na čistém obchodním jmění společnosti, tak míru účasti společníka na řízení a kontrole společnosti,“ v důsledku čehož pak dovozuje, že „majetkové právo nelze ze souboru uvedených práv vydělit jako právo samostatné, jež by bylo možno postihnout exekucí podle § 320 odst. 1 o.s.ř.“

Na tomto pojetí lze jako zjevné pozitivum podtrhnout fakt, že Nejvyšší soud ČR akceptoval již delší dobu hájené stanovisko části právněteoretické literatury,¹⁶ že charakteristika v § 114 odst. 1 obch. z. k pojmovému vymezení obchodního podílu nestačí a že je nutné vzít v úvahu i to, co určuje § 61 odst. 1. To je výrazný posun kupředu. Výsledkem je základní východisko, jehož podstata je v tom, že na obchodní podíl nelze pohlížet jako na konglomerát jednotlivých oprávnění, protože podíl vykazuje jednotný ráz.¹⁷ Z toho se podává, že na obchodní podíl jako celek dlužno pohlížet jako na specifický právní institut.

Řekneme-li ovšem, že jako obchodní podíl neoznačujeme pouhý svazek vůči sobě autonomních práv a povinností, ale co do své povahy celistvé právní zařízení, musíme si položit otázku, jakou má tento institut právní povahu. Být v Rakousku, nemuseli bychom překonávat obtíže, jimž je věnováno toto pojednání. Tamější nejvyšší soud ještě za dob monarchie zjudikoval, že obchodní podíl na s.r.o. reprezentuje věc v právním smyslu,¹⁸ a založil tak doktrínu, z níž rakouská právní nauka vychází dosud.¹⁹ U nás je situace jiná. Vzhledem k tomu, že § 118 obč. z. vychází z pojetí, že věcmi v právním smyslu mohou být jen hmotné předměty, nelze

¹⁶ Srov. např. Pokorná, J., op. cit. v pozn. 6, též *Subjekty obchodního práva (vybrané problémy)*, PF MU, Brno 1997, s. 94 a násl., s. 165 a násl., Eliáš, K., *Kurs obchodního práva. Právníké osoby jako podnikatelé*, C. H. Beck, Praha 1998, s. 22 a násl., s. 124 a násl., Štenglová, I. in Štenglová, I. – Plíva, St. – Tomsa, M., *Obchodní zákoník. Komentář*, C. H. Beck, Praha 1998, s. 276. Posledně citovaná autorka správně argumentuje, že úprava v § 61 odst. 1 i v § 114 odst. 1 představuje „dva různé pohledy na tentýž institut.“

¹⁷ Tak již K. Hermann-Otavský in *Všeobecný zákoník obchodní a pozdější normy obchodního práva v zemích historických*, díl I., Československý kompas, Praha 1929, s. 772.

¹⁸ Rozh. Glaser-Unger Neue Folge, č. 6 455 z r. 1913.

¹⁹ Srov. Kapfer, H. – Dittrich, R. – Tades, H., *Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch*, Manz, Wien 1991, s. 82.

obchodní podíl pojmout v českém právním prostředí jako věc. Z hlediska úpravy v § 118 obč. z. jej ovšem nelze pojmout ani jako právo, protože je podle § 114 odst. 1 obč. z. souborem práv a povinností. Nezbyvá tedy, než uznat jej za majetkovou hodnotu, která sice není ani věcí, ani právem, jež je však jako jiná majetková hodnota rovněž samostatným předmětem právních dispozic.

Pro další argumentaci je podstatné, že jde o majetkový statek, který lze převádět a jehož hodnotu lze vyjádřit v penězích. Z tohoto hlediska není valný rozdíl mezi těmito majetkovými hodnotami a věcmi nebo zcizitelnými právy. Podstatné je, že se jedná o statek, který lze za peníze převést na jiného. V dané souvislosti je podstatné i to, že jde i o hodnotu, kterou občanský soudní řád nevyloučil z exekučního postihu.

Nejde tu tedy o to, zda lze exekučně postihnout nemajetkové složky obchodního podílu (např. právo podílet se na řízení společnosti). Není sporu o tom, že oprávnění hlasovat na valné hromadě exekučně zabavit samostatně nelze. Takové tendence obchodní praxe opakovanými exekučními návrhy vedenými na obchodní podíl společníka s.r.o. ani nevykazuje, protože jí nejde o zabavení některé z dílčích složek podílu, ale právě o vedení exekuce na obchodní podíl jako takový. Při vedení exekuce na spoluvlastnický podíl (§ 338 o.s.ř.) také nikoho nenapadne tvrdit, že výkon rozhodnutí je ohledně tohoto předmětu²⁰ nemožný, protože tento podíl v sobě zahrnuje např. právo rozhodovat o hospodaření se společnou věcí (§ 139 odst. 2 obč. z.), které jako takové rovněž samostatně nelze převést, tím méně zpeněžit.

§ 2 Argumentace specifiky obchodního podílu co do jeho převoditelnosti

Nejvyšší soud ČR poukázal, stejně jako již dříve Vrchní soud v Praze, na skutečnost, že obchodní podíl na s.r.o. není volně převoditelný na extranea. Ust. § 115 odst. 1 obč. z. povoluje společníkovi s.r.o., aby svůj podíl převedl na jiného společníka téže společnosti, a to ještě za podmínky, že společenská smlouva nestanoví jinak. Naproti tomu § 115 odst. 2 obč. z. zakazuje společníkovi – nestanoví-li společenská smlouva jinak – převést obchodní podíl na třetí osobu (osobu, která není

²⁰ Kdy rovněž nejde o věc, ale o soubor práv a povinností, resp., jak to § 137 odst. 1 obč. z. definuje, o míru podílení se na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci, a tedy o majetkovou hodnotu „jinou“ (ve smyslu § 118 odst. 1 obč. z.).

společníkem téže s.r.o.). Z toho pak soudní praxe dovodila, že i se zřetelem k této skutečnosti exekuce na obchodní podíl není možná.

Na to podle mého názoru nelze odpovědět jiným způsobem, než takto:

Za prvé: Předpis § 115 obč. z. upravuje převody obchodních podílů na s.r.o. smlouvou. Nabytí majetkového předmětu v důsledku jeho exekučního zpeněžení není jeho smluvním nabytím. Nabyvacím titulem tu není smlouva, ale soudní rozhodnutí. Na rozdíl od smluvního převodu tu jde o nabytí originární, nikoli derivativní. Vzhledem k tomu, že tu jde o jiný nabyvací titul se zcela odlišnými právními důsledky, nelze na případ exekuce na obchodní podíl vztáhnout ustanovení týkající se exekučního převodu ani analogicky.

Za druhé: K případným omezením smluvní převoditelnosti obchodního podílu ve společenské smlouvě nelze při úvahách o přípustnosti exekuce na obchodní podíl přihlížet. Ust. § 320 odst. 1 o.s.ř. sice podmiňuje přípustnost exekuce převoditelností jiného majetkového práva; toto ustanovení je však nutné vykládat ve vazbě na § 321 o.s.ř., kde naopak argument per analogiam legis²¹ je přípustný: ostatně, nejen proto, že jde o druhově týž aspekt shodného právního problému, ale i z té příčiny, že § 320 s přiměřeným použitím § 321 o.s.ř. sám kalkuluje. Z toho pak plynou následující závěry:

- a) obchodní zákoník, ani žádný jiný zákon nezakazují ani prodej obchodního podílu, ani nestanoví, že obchodní podíl výkonu rozhodnutí nepodléhá,
- b) obchodní zákoník v § 115 odst. 2 pouze omezuje (nevylučuje tedy) převoditelnost obchodního podílu, a v rámci toho ovšem i jeho prodej (úplatný převod). Zákonné omezení převoditelnosti ovšem není zákonným zákazem prodeje. Není tedy příčiny, proč by se v zákonném omezení převoditelnosti podílu, i kdyby mělo být bráno co do subjektů vůbec v úvahu, měl spatřovat důvod nemožnosti jeho exekučního postihu;
- c) není ovšem pro eventuální exekuci možné brát v úvahu případné smluvní omezení nebo vyloučení převoditelnosti podílu sjednané ve společenské smlouvě; pro exekuční soud jsou relevantní pouze omezení založená výhradně právními předpisy (srov. § 320 odst. 1 v souvislosti s § 321 o.s.ř.).

²¹ Srov. k tomu, co k analogii v oboru veřejného práva uvádí ve stejnojmenném a pozoruhodně zpracovaném hesle E. Hácha v prvním svazku Slovníku veřejného práva československého.

§ 3 K argumentaci ohledně rozdílu mezi obchodním podílem a akcií

S nemožností vedení exekuce na obchodní podíl, rozdílně od nijak nezpochybované přípustnosti vedení exekuce na akcie, se Nejvyšší soud vypořádal jednoduchým argumentem, že „akcie je na rozdíl od obchodního podílu cenným papírem.“ Tento argument je bezesporu pravdivý. V dané souvislosti je však argumentačně také docela bezcenný.

Každému, kdo má v obchodní společnosti (§ 56 odst. 1 obč. z.) postavení jejího společníka – a takovým společníkem je i akcionář, jak plyne nejen z povahy věci, ale i z jasné dikce § 155 odst. 1 – náleží na této společnosti podíl (§ 61 odst. 1). Také závodní podíl akcionáře reprezentuje co do kvantitativní stránky míru jeho účasti na čistém obchodním jmění společnosti, stejně jako – po stránce kvalitativní – jeho účast na společnosti a jí odpovídající práva a povinnosti, upravené zejména v § 178 a násl.

V literatuře se objevují různé názory na to, zda akcionář má na akciové společnosti tolik podílů, kolik má akcií, anebo zda má i při více akciích na společnosti podíl jen jediný, přičemž jednotlivé akcie vyjadřují jen míru dělitelnosti tohoto jediného závodního podílu. Řešení této otázky je poměrně komplikované, ale pro problematiku, již se zde zabýváme, valný význam nemá. I když vyjdeme z mínění ztotožňujícího akcii s podílem, resp. z pojetí, že akcie v akciové společnosti podíl nahrazuje, nelze ani z této právní konstrukce pro náš problém nic podstatného vytěžit.

Pro úvahu o přípustnosti exekuce na obchodní podíl totiž nemá podstatný význam odlišnost spatřovaná v tom, že ten na rozdíl od akcie nemá vlastnost cenného papíru, ale v tom, že akcie shodně s obchodním podílem není ani věcí, ani právem, ale – ve smyslu koncepce § 118 odst. 1 obč. z. – jinou majetkovou hodnotou.²² Co do druhu jde o týž předmět právních vztahů. Pak ale musí platit, že není žádný důvod činit mezi nimi z hlediska přípustnosti exekuce kvalitativní rozdíl.

Obchodní zákoník s exekucí zpeněžením akcií výslovně počítá v § 161b odst. 1 písm. d). V té souvislosti nelze přehlédnout, že výkon rozhodnutí zpeněžením cenných papírů upravuje § 334 o.s.ř. a ve vztahu k akciím stejně nedostatečně jako § 320 o.s.ř. o exekuci na jiná majetková práva ve vztahu k podílům. Předpis § 334 odst. 2 o.s.ř., který upravuje techniku zpeněžení cenných papírů, totiž kal-

²² De lege ferenda je jistě namístě probrat kritice vcelku nedůvtipné zákonné pojetí, vylučující cenné papíry z okruhu věcí v právním smyslu, které nesvědčí o zákonodárcově způsobilosti k abstraktnímu myšlení, při úvaze de lege lata je nicméně nutné respektovat je.

kuje jen s dlužnickými cennými papíry,²³ nikoli s cennými papíry korporáčními, protože se předpokládá, že soud prostě jen vyzve toho, kdo má na základě cenného papíru platit povinnému, aby odevzdal příslušnou částku soudu. Procesualisté však dovozují, že konkrétní technický postup při realizaci nedlužnických cenných papírů sice není přesně upraven, ale „plyne ovšem z povahy věci“.²⁴ Klíč k správnému procesnímu postupu při zpeněžování nedlužnických cenných papírů však nenalzáme ani tak v tom, co plyne z povahy věci, ale v tom, co plyne ze zřejmé dikce zákona. Kusá úprava exekučního zpeněžení cenných papírů v úvodu posl. věty § 334 odst. 2 o.s.ř. přikazuje soudu postupovat přiměřeně podle ustanovení o výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky. Tento způsob exekuce je upraven v hlavě třetí šesté části o.s.ř. (§ 303 až 320); v rámci toho nám však vzhledem k právní povaze cenných papírů nezbývá aplikovat nic jiného, než právě § 320 o.s.ř. a jeho prostřednictvím také § 330 o.s.ř., který zjevně ukazuje na nutnost jejich exekučního vydražení.

Klade se pak otázka, z jakého právního důvodu by tedy neměl být možný exekuční postih obchodního podílu tímž postupem, jaký zákon připouští ohledně exekučního postihu akcií. Ve skutečnosti, že se v prvním případě nejedná o cenný papír, zatímco v druhém případě ano, pro daný případ žádné podstatné rozlišovací kritérium nespočívá.

Nejvyšší soud si to jistě sám dobře uvědomuje. Proto se také snaží tuto část argumentace v důvodech svého usnesení prohloubit. Ne právě logicky. Zdůrazní, že obchodní podíl není cenným papírem, pokračuje argumentem, že „kromě toho je jedním z charakteristických znaků společnosti s ručením omezeným i to, že se společníci zpravidla osobně podílejí na její činnosti.“ To je však hodně slabý důvod pro jeho juristické závěry, protože zákoník žádný podobný „charakteristický znak“ s.r.o. neupravil,²⁵ a právně tedy nemá význam žádný.

V této části argumentace Nejvyšší soud zdůrazňuje omezenou převoditelnost podílů. V tom ohledu lze výklad shora (sub § 2) doplnit v následujících směrech: Je bezpochyby pravda, že obchodní podíly nejsou předmětem spekulativního obchodování, jak je tomu u akcií. Nicméně není sporu, že obchodní podíl je převoditelný. Ze spojení § 320 odst. 1 a § 321 o.s.ř. pak plyne, že relevanci má především fakt, že prodej obchodních podílů zakázán není a že obchodní podíl stejně tak ani není podle zvláštních předpisů z exekuce vyloučen. I v této souvislosti lze ostatně poukázat na paralelu s akciemi, protože převoditelnost akcií (na jméno) může

²³ Srov. zejm. Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník. Komentář, Prospektrum, Praha 1997, s. 199.

²⁴ Tak výslovně J. Bureš v komentáři cit. v pozn. 9, s. 927. Viz též Macur, J., op. cit. v pozn. 5, s. 179. Podobně Tripes, A., op. cit. v pozn. 9, s. 287. Jen mimochodem se tu poznamenává, že část procesualistické literatury vychází z pojetí, že u cenných papírů nedochází k jejich soudní dražbě, ačkoli § 161b odst. 1 obč. z. jasně stanovil opak.

²⁵ Rozdílně např. od veřejné obchodní společnosti (srov. § 76 obč. z.).

být rovněž omezena, aniž z toho dnes kdokoli usuzuje, že by takové akcie byly z exekuce vyloučeny.²⁶

§ 4 K argumentaci úpravou pro účely konkursu

Takřka doslova shodně se v rozsudku Vrchního soudu i v usnesení Nejvyššího soudu konstatuje, že podle § 148 odst. 2 obch. z. má prohlášení konkursu na majetek společníka (popř. zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku) za následek zrušení účasti společníka v s.r.o. a vznik práva na vypořádací podíl. K tomu se pak v obou rozhodnutích připojuje poznámka, že „jen tak lze totiž zajistit uspokojení věřitelů z vypořádacího podílu, když toto uspokojení z obchodního podílu není možné.“

K tomu je potřebné především uvést, že z úpravy určitých situací pro účely konkursního řízení nelze činit žádné zásadní závěry ve vztahu k řízení o výkon rozhodnutí. Exekuce i konkurs jsou vůči sobě samostatné druhy řízení a co platí pro jedno, nemusí platit pro druhé. Z povahy právní konstrukce v § 148 odst. 2 obch. z. ostatně jasně vyplývá, že jako taková je pro potřeby exekučního řízení nepoužitelná. Ustanovení § 148 odst. 2 obch. z. obsahuje speciální normu upravující konkrétní hmotněprávní důsledky nastupující ve vazbě na vydání určitých rozhodnutí v průběhu konkursního řízení. Nic víc a nic méně.

Oba soudy mají jistě pravdu v tom, že nárok na vypořádací podíl je pro věřitele z hlediska jejich uspokojení tou atraktivnější alternativou; ovšem jen tehdy má-li být vyplacen v penězích [což se ostatně nemusí uplatnit bezvýjimečně (srov. § 61 odst. 2 in fine)].²⁷ Logický nonsens však je, vyvozuje-li se z tohoto principu závěr, že uspokojení věřitelů z obchodního podílu možné není. Toto uspokojení totiž bezpochyby možné je – v téže míře, v jaké se věřitelům umožňuje dosáhnout uspokojení svých peněžitých nároků z čehokoli, co lze převést na peníze.

²⁶ Je přitom zajímavé, že konstatní předválečná judikatura vycházela z pojetí, že při převodech akcií na jméno vázaných podle stanov na souhlas představenstva je podmínka souhlasu představenstva nezbytná i při jejich exekučním zpeněžování.

²⁷ Krom toho právě u společnosti s ručením omezeným vznikají v této souvislosti také určité výkladové problémy, podmíněné zejména úpravou v § 150 odst. 3 a 4 obch. z., na což se zde jen poukazuje, aniž je snaha se těmito interpretačními otázkami blíže zabývat, protože s dnešním hlavním tématem přímou souvislost nemají.

§ 5 K argumentaci vztahující se k dikci § 320 o.s.ř.

Je vcelku nepochybné, že připadá-li vůbec podrobení obchodního podílu exekuci, pak je nutné klíč k řešení práve v § 320 o.s.ř. o postižení jiných majetkových práv. To si uvědomuje i soudní praxe, která z hlediska tohoto ustanovení tuto právní problematiku také posuzuje.

Základní argument zastánců možnosti vést exekuci na obchodní podíl se opírá o znění druhého odstavce § 320 o.s.ř., kde se stanoví, že nelze postihnout členský podíl člena stavebního bytového družstva za trvání členství.

Z toho se obvykle vyvozuje dvojí.

Za prvé, že tím je dáno najevo, že převoditelné členské podíly na takových korporacích jako jsou obchodní společnosti a družstva jest považovat za jiná majetková práva ve smyslu odst. 1. Nebylo-li by tomu tak, pak by totiž nebyl žádný důvod k úpravě provedené odstavcem 2. Neboli, právě proto, že i členský podíl ve stavebním bytovém družstvu zákonodárce považuje za jiné majetkové právo, vyslovil nepřipustnost exekuce na tento podíl. Být tomu jinak, nebyla by úprava v § 320 odst. 2 nutná.

Z toho však, za druhé, plyne ještě jeden závěr: pokud jde o převoditelné podíly na jiných korporacích (obchodních společnostech a družstvech, které nejsou stavebními bytovými družstvy), dopadá na ně plnou vahou ustanovení § 320 odst. 1 o.s.ř., protože ty z režimu cit. ust. úpravou v jeho druhém odstavci vyloučeny nejsou.

K těmto dvěma argumentům lze připojit ještě argument třetí. Jím lze reagovat na námitku, že se sotva lze domnívat, že zákonodárce dal dikci § 320 odst. 2 o.s.ř. zřetelně najevo to, co se ze zákona dnes dovozuje, „na začátku šedesátých let, kdy o majetkových právech, resp. hodnotách tohoto charakteru nemohlo být ani řeči.“²⁸ Druhý odstavec byl do § 320 o.s.ř. začleněn k návrhu vlády při schválení novely občanského soudního řádu zákonem č. 519/1991 Sb. V té době bylo již velmi známo, co jsou společnosti s ručením omezeným, neboť jejich úprava v našem právním řádu vzhledem k zák. č. 103/1990 Sb. existovala již déle než rok.

S těmito argumenty se nikdo dosud korektně nevypořádal, ačkoli se neobjevují poprvé. Jak Vrchní soud v Praze, tak i Nejvyšší soud se v této souvislosti uchýlili k obhajobě jakési apriorní představy, že obchodní podíl na s.r.o. prostě exekucí postihnout nelze, a tomuto apriornímu záměru účelově podřizují svoji argumentaci. Ve vazbě na doslov § 320 o.s.ř. však argumenty zjevně chybí. Proto se pražský Vrchní soud jednoduše uchýlil k tomu, že zákonný text prohlásil za ma-

²⁸ Tripes, A., op. cit. v pozn. 9, s. 233.

toucí a jasnou formulaci § 320 odst. 2 o.s.ř. označil za nedostatek právní úpravy. Takový přístup k zákonnému textu však nelze ani tolerovat, ani přejít mlčením: tím méně, zvolí-li jej soudce. Tady musí jít všechny kolegiální ohledy stranou a podobný způsob „interpretace“ nelze než označit za skandální. Nejvyšší soud se o necelé tři roky později s nějakou argumentací ani nenamáhal. K důvodům dovolání pouze uvedl, že poukazuje-li se dovolatel na to, že z § 320 odst. 2 o.s.ř. vyplývá, že nepřipustná je jen exekuce na členský podíl ve stavebním bytovém družstvu, a nikoli na jiný podíl, např. obchodní, pak „výkladem cit. ustanovení nelze k takovému závěru dospět.“ A hotovo. Roma locuta, causa finita – nač ještě snášet argumenty?

IV. ZÁVĚRY

Podle ustalujících se – ne-li již ustálených – závěrů soudní praxe nepodléhá obchodní podíl v s.r.o. exekučnímu postihu. Jestliže k tomuto závěru dospěl ve svém nedávném rozhodnutí Nejvyšší soud, pak se již rozhodovací uzance mění velmi těžko. Tím, že v určité věci zaujal právní názor Nejvyšší soud, ovšem není nijak řečeno, že je to názor juristicky bezchybný. Ostatně, sám Nejvyšší soud se v předválečném období k této otázce vyjádřil v r. 1926 v důvodech rozhodnutí publikovaného ve Vážného sbírce pod č. 6 640 tak, že „nikde není záruky pro správnost toho či onoho právního názoru a sám zákon nestanoví a nemůže stanovit nic jiného, než že právní názor poslední přípustné stolice platí, čímž nikterak není řečeno, že je také správný.“ Z důvodů, jimž jsem věnoval toto pojednání, jsem přesvědčen, že stanoviska v citovaných judikátech neodpovídají zákonu, ani z hlediska jeho díkce, ani z hlediska jeho smyslu a účelu.

Pokusím se tedy závěrem vysvětlit, jaký je podle mého názoru správný postup. Neboť na řešení celého sporu není co do prakticity věci podstatné jen rozhodnutí, zda je obchodní podíl způsobilým předmětem exekuce, ale především vymezení, jakou technikou má být tato exekuce provedena.

V prvé řadě je třeba dát za pravdu teorii²⁹ jak co do závěru, že „povaha každého majetkového práva může být rozdílná, a soud musí proto v každém jednotlivém případě určit konkrétní postup,“ tak i ohledně stanoviska, že je „nutné vždy zvolit postup, který posléze umožní získat peněžní prostředky z realizace majetkového práva k uspokojení peněžité pohledávky oprávněného. Konečným cílem totiž není (...) nepeněžité plnění, ale uspokojení peněžité pohledávky oprávněného. Postižení jiného majetkového práva je zde jen prostředkem k dosažení uvedeného cíle,

²⁹ Macur, J., op. cit. v pozn. 5, s. 169.

resp. konečného výsledku.“ Je třeba dát za pravdu i praxi, pokud např. Krajský soud v Hradci Králové ve svém výše citovaném usnesení uvádí, že „právní úprava provedená v § 320 o.s.ř. výslovně předpokládá technickou postižitelnost jiného majetkového práva některým ze způsobů exekuce na peněžitou pohledávku.“

Díkce § 320 o.s.ř. i jeho systematické zařazení odpovídají těmto závěrům. Úprava exekučního postihu jiných majetkových práv kalkuluje s jejich různorodou povahou, a proto odkazuje jednak na nutnost přiměřeného použití předpisů o exekuci na peněžité pohledávky, jednak na aplikaci o exekuci prodejem movitých věcí.

Obchodní podíl se co do své povahy blíží víc věci než peněžité pohledávce. Proto musí soud při zpeněžování obchodního podílu přiměřeně aplikovat především zákonná ustanovení o prodeji movitých věcí. Z nich § 320 odst. 1 o.s.ř. odkazuje na § 321, § 327 a na § 330.

Z aplikace § 321 o.s.ř. plyne, že exekovat nelze majetková práva podle zvláštních předpisů neprodejná nebo zvláštními předpisy z exekuce vyloučená. Obchodní podíl na s.r.o. nemá žádnou z těchto vlastností: je převoditelný a výkon práv z něho nenáleží jen povinnému osobně.

Použití § 327 o.s.ř. při provádění exekuce na obchodní podíl patrně nepřichází v úvahu, vzhledem k tomu, že z § 320 odst. 1 v souvislosti s první větou § 313 odst. 1 o.s.ř. plyne, že již při nařízení výkonu rozhodnutí soud povinnému zakáže, aby s podílem jakkoli nakládal. Vzhledem k tomu, že ze spojení § 321 odst. 1 s § 313 odst. 2 o.s.ř. vyplývá, že soud rozhodnutí o nařízení exekuce doručuje jak povinnému, tak i dotčené společnosti s r.o., není zřejmě vyloučeno, aby soud současně podle konkrétních okolností zakázal i této společnosti vyplatit povinnému případný podíl na zisku, protože nárok tohoto druhu k obchodního podílu náleží jako jeho součást, ledaže by na něho byla vedena exekuce samostatně.

Klíčový význam má odkaz § 321 odst. 1 na přiměřenou aplikaci § 330 o.s.ř. Z ust. § 330 odst. 1 a 2 o.s.ř. vyplývá nutnost vydražení obchodního podílu v soudní dražbě.

Vzhledem k zákonnému omezení převoditelnosti podílu v § 115 odst. 1 obch. z. se exekuční dražby mohou zúčastnit jen stávající společníci dotčené s.r.o. Totéž platí i o případné opětovné dražbě. Z toho pak plyne, že je společnosti, resp. jejím stávajícím společníkům, poskytnuta dostatečná ochrana, jelikož společníci s.r.o. mohou vydražením podílu pro sebe odvrátit riziko, že obchodní podíl převezme třetí osoba.

Jde-li o společnost jednočlennou, pak se právě uvedený princip neuplatní, protože jediný společník, jenž by podle něho připadal jako dražitel v úvahu, se jako povinný dražby zúčastnit nemůže (§ 328b odst. 3 o.s.ř., posl. věta). Vydražite-

lem obchodního podílu na jednočlenné s.r.o. může být vlastně kdokoli – krom osob, které zákon z tohoto kruhu vylučuje – mj. i proto, že zde potřeba chránit osobní substrát společnosti odpadá.

K nabytí podílu některým ze společníků s.r.o. v exekuční dražbě není nutný souhlas valné hromady společnosti podle § 115 odst. 1 obch. z., protože ten je podle výměru zákona potřebný pro nabytí obchodního podílu smlouvou. Zde je nabývacím titulem usnesení exekučního soudu o příklepu, nejde tedy o smlouvu, ale ve smyslu § 132 odst. 1 obč. z. o jiný důvod nabytí majetku,³⁰ pro nějž předpisy o smluvním nabytí neplatí.

Pro účely dražby musí být obchodní podíl oceněn. V tom směru si soud vzhledem k § 128 o.s.ř. může vyžádat příslušné informace u dotčené společnosti, nehledě k tomu, že příslušné informace z účetnictví s.r.o. mají být k dispozici také ve sbírce listin [§ 27a odst. 2 písm. c) obch. z.]. Podíl může být oceněn rovněž odhadem (§ 127, § 136, § 328 a § 329 o.s.ř.).

Je-li dražba neúspěšná, může oprávněný obchodní podíl za podmínek § 330 odst. 3 o.s.ř. převzít sám. Vzhledem k speciálnímu charakteru tohoto zákonného ustanovení, nepadá na váhu, zda oprávněný je či není společníkem s.r.o. Oprávněnému pak nezbyde, než aby se zpeněžení takto získaného obchodního podílu domohl sám, a to zpravidla návrhem na zrušení své účasti ve společnosti soudem podle § 148 odst. 1 obch. z. a při jeho úspěšnosti inkasováním vypořádacího podílu (§ 150 o.s.ř.).

Jak vidět, platná úprava exekučního práva neznemožňuje věřiteli domoci se uspokojení své peněžitě pohledávky výkonem rozhodnutí vedeným na obchodní podíl dlužníka na společnosti s ručením omezeným. Pravda, nejde o cestu právě oplývající efektivitou. Ze staršího tuzemského práva i z řady zahraničních právních řádů je známa daleko efektivnější konstrukce, jejíž podstata je v tom, že vymáhající věřitel při úspěšném vedení exekuce prostě podíl převezme s právem vypovědět společenskou smlouvu, jehož uplatněním se pak domůže svého uspokojení. Ale věřitel, který nemá jinou možnost, by se jistě rád vydal alespoň tou těžkopádnější cestou, kterou jako východisko z nouze nabízí naše právní úprava. Vydal by se ... pokud by mu ji justiční praxe nezavírala z důvodů, které mají svůj základ víc ve fixní juristické ideji, než v zákoně. Maxima, která se nabízí na závěr, je očividná: „Soudce musí zákony nejen znát, ale také správně používat.“³¹ Mimo jiné i o tom, jak je obtížné ji naplnit v praxi, je toto pojednání.

³⁰ Cit: ust. mluví o nabytí vlastnictví. Podle převažujícího názoru, ale zejména podle stávající pozitivněprávní úpravy obchodní podíl jako nehmotný statek předmětem vlastnictví být nemůže, nicméně z analogie (§ 853 obč. z.) platí, že předpisy o vlastnictví jsou použitelné i zde.

³¹ Macur, J., Soudnictví a soudní právo, UJEP, Brno 1988, s. 122.